HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

א)בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ואי אמרת מסעד סעיד אמאי ישתה הא קא אכיל למצה אכילה גסה אלא שמע מינה מגרר גריר רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחא נימא קא סבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסחא הוא דילמא מימשך ואתי לאימנועי מלמעבד פיסחא הוא וסבר לה כי הא ב)דאמר רבי אושעיא אמר ר"א מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר לשמו ומצפרא זמן פסחא הוא דכולי יומא חזי לפסחא דסבר [1]בין הערבים בין ערב דאתמול לערב דהאידנא אמרי לא [א]שאני רב ששת דאיסתניס הוה דאי טעים בצפרא מידי לאורת' לא הוה מהני ליה מיכלא: ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב: איתמר [ב]מצה צריך הסיבה מרור אין צריך הסיבה יין איתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיבה ואיתמר משמיה דרב נחמן אין צריך הסיבה ולא פליגי הא בתרתי כסי קמאי הא בתרתי כסי בתראי °אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא אמרי לה להאי גיסא תרי כסי קמאי בעו הסיבה דהשתא הוא דקא מתחלא לה חירות תרי כסי בתראי לא בעו הסיבה מאי דהוה הוה ואמרי לה להאי גיסא אדרבה תרי כסי בתראי בעו הסיבה ההיא שעתא דקא הויא חירות תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה דאכתי עבדים היינו קאמר השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי ג)°[ג]אידי ואידי בעו הסיבה [ד]פרקדן לא שמיה הסיבה הסיבת ימין לא שמה הסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה [ה]אשה אצל בעלה לא בעיא הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה [ו]בן אצל אביו בעי הסיבה איבעיא להו תלמיד אצל רבו מאי ת"ש ד)(אמר) אביי כי הוינן בי מר זגינן אבירכי דהדדי כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן [ז]לא צריכתו ה)מורא רבך כמורא שמים מיתיבי עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו כי תניא ההיא בשוליא דנגרי איבעיא להו שמש מאי תא שמע דאמר ריב"ל השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא [ח]מיסב אין לא מיסב לא שמע מינה בעי הסיבה שמע מינה ואמר ר' יהושע בן לוי [ט]נשים חייבות בארבעה כוסות הללו

שאף

בין הכוסות הללו. בין הראשון לשני: **נימא קא סבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח.** וקסבר כרבי יהודה בן בתירא דאמר כולי יומא זמן שחיטה הוא ומאי בין הערבים ערב דאתמול משכלה ערב דאתמול דהיינו משעלה עמוד השחר לערב דהאידנא משום הכי מתענה כולי יומא ואע"פ שלא היה פסח בימיו הואיל ומיתסרא בכך: **לא רב ששת איסתניס.** מעונג היה ואי הוה טעים מצפרא לא מצי למיטעם מצה לתיאבון לאורתא: **עד שיסב.** הסיבה על צד שמאל: **מצה צריכה הסיבה.** כבני חורין שהוא זכר לגאולה: **מרור אין צריך הסיבה.** שהוא זכר לעבדות: **שמא יקדים.** אפרקדן קאי שמתוך שצוארו שוחה לאחוריו שיפוי כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה והקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונחנק: **הוה זגינן אבירכי דהדדי.** נשענין כל אחד על ברכי חבירו: **בשוליא דנגרי.** תלמידו של נגר המלמדו אומנות: **ארבע כוסות.** שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגו' ו) ורביעי ברכת המזון:

שאף

רשב"ם

בין הכוסות הללו. בין הראשון לשני בין השני לשלישי ומשום דחמרא מגרר גריר ליה הוא כדמפרש ואזיל: **בין שלישי לרביעי לא ישתה.** שלישי דברכת המזון דכיון דלא חיישינן עוד לגרירי ליבא לא שרינן ליה דנראה כמוסיף על ארבעה כוסות. ובגמרת ירושלמי ז) נמצא למה כדי שלא ישתכר דתו לא חזי למיגמר הלילא ופריך התם הלא כבר משוכר הוא שהרי שתה הרבה בסעודתו ומשני יין שבתוך המזון לא משכר שלאחר המזון משכר: **נימא קסבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח.** וקסבר לה בשחיטת פסח כר' יהודה בן בתירא דאמר כוליה יומא זמן שחיטה הוא ומאי בין הערבים דכתיב בפסח בין ערב דהאידנא לערב דאתמול משכלה ערב דאתמול דהיינו משיעלה עמוד השחר לערב דהאידנא משום הכי מתענה כוליה יומא ואע"פ שלא היה פסח בימיו הואיל ואיתסר איתסר: **ואי טעים מידי בצפרא.** לא מצי למיכל מצה לתיאבון לאורתא: **עד שיסב.** הסיבה של ח) צד שמאל: **מצה צריכה הסיבה.** כשאוכל מצה של מצוה לילה הראשון כבני חורין שהוא זכר לגאולה: **מרור אין צריך הסיבה.** שהוא זכר לעבדות: **דהויא שעתא משתעי בחירות.** ובגאולה שהוא אומר הגדה. השתא שמעינן מינה דארבעה כוסות צריך הסיבה מרור אין צריך הסיבה: **פרקדן.** פניו (א) כלפי מעלה ושוכב על אחוריו: **הסיבת ימין לאו שמה הסיבה.** שהרי בימינו הוא צריך לאכול: **שמא יקדים.** אפרקדן קאי שמתוך שצוארו שוחה לאחוריו שפוי כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה וקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונחנק כך פירש רבינו שלמה. וקשיא לי אמאי לא סמכיה להאי ולא אהסיבת ימין. ורבותי פירשו שמא יקדים קנה לושט דושט הוי על (דרך) [צד] ימין ונפתח הכובע שעל פי הקנה מאיליו כשהוא מטה כלפי ימין ואם יכנס בו המאכל הרי סכנה שאין אוכלין ומשקין נכנסין אלא דרך הושט ולכך ט) נראה בעיני דאהסיבת ימין קאי מדסמכיה לדידיה: **אשה אינה צריכה הסיבה.** מפני אימת בעלה וכפופה לו ומפרש בשאילתות דרב אחאי י) לאו דרכייהו דנשי למיזגא: **בן אצל אביו צריך הסיבה.** דלא הוי כפוף כל כך: **בי מר.** רבה: **הוה זגינן אבירכי דהדדי.** כל אחד נשען על ברכי חבירו: **כי אתינן לבי רב יוסף.** דרבה מלך מקמי דרב יוסף: **כמורא שמים.** דכתיב (דברים ו) את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (לעיל דף כב:) השוה מורא רבו למורא שמים: **בשוליא דנגרי.** תלמידו של נגר שמלמדו אומנות: **שמש שאכל כזית מצה** לא גרסינן באחרונה:

שאף

אלא אי אמרת מסעד סעיד. והא דאמרינן בפ' כילד מברכין (ברכות דף לה:) דחמרא סעיד ומשמח מפרש התם דטובא גריר פורתא סעיד[א]: **רב** ששת הוה יתיב בתעניתא. לאו דוקא אלא שומר עצמו מלאכול אי נמי היה מקבל עליו ממש תענית כדי שיהא נזכר ונזהר מלאכול והבכורות נהגו להתענות ערב פסח דקתני במסכת סופרים (פרק כא הלכה ג) שאין מתענין בניסן אלא הבכורות בערב הפסח: **נימא** קא סבר רב ששת משום פסח. ואע"ג דהשתא ליכא פסח מכל מקום האיסור שהיה בזמן הבית לא בטל ואע"ג דרבי יהודה בן בתירא לא מכשר אלא בדיעבד אבל לכתחלה אסור משום לא תשחט על חמץ י) לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים עד ו' שעות ולא אשכחן תנא דפליג מכל מקום כיון דדיעבד כשר סבירא ליה להחמיר שלא לאכול מן הבקר: **מאי** דהוה הוה. שכבר אמרו גאולה לפני הסעודה ואף על גב דמצה צריכה הסיבה ולא אמר מאי דהוה הוה שאני מצה שהיא עיקר סעודה יותר מיין ועוד ביין היסב כבר בשני כוסות הראשונים ועוד שכתובה בתורה זכר לחירות שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגאלו ואע"ג דהויא לחם עוני יש לאוכלה דרך חירות ומה שצריך הסיבה במצה היינו כשמברכין על אכילת מצה ובאפיקומן: **כולהו** נמי צריכי הסיבה. וכל ד' כוסות צריכים הסיבה בשעת שתיה וצ"ע אם שכח ולא היסב אם יחזור וישתה וכן אם בכוס שלישי לא היסב אם יכול לחזור ולשתות בהסיבה אף על גב דבין שלישי לרביעי לא ישתה[ב]: **פרקדן.** פניו למעלה ולא כמפרש פניו למטה דאין דרך לאכול בענין זה וכן משמע בהמוכר את הספינה (ב"ב עד.) במתי מדבר דגנו אפרקיד ואזיל פרשא תותי כרעיה כדנקיט רומחא בידיה ל): **בפני** רבו אין צריך הסיבה. נראה דאביו והוא רבו נמי אין צריך דלא גרע מרבו אחר מיהו סתם אב מלמד לבנו תורה כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף לא.) שהבן ירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה ואפי' הכי קאמר בפני אביו צריך הסיבה:

שאף

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ו מהל' מצה הלכה (ג) [יב] טוש"ע א"ח סי' תע ס"ג וסי' תעא ס"א בהג"ה:
מח ב מיי' פ"ז שם הלכה ח סמג עשין מא טור ש"ע א"ח סי' תעה ס"א:
מט ג מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סימן תעג ס"ב וסי' תעט וסי' תפ:
נ ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תעב ס"ג:
נא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:
נב ו ז מיי' שם טור ש"ע שם ס"ה:
נג ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
נד ט מיי' שם הלכה ז טור ש"ע שם סעיף יד:

* * *

רבינו חננאל

רב ששת הוה יתיב בתעניתא במעלי דפסחא. ומסקנא משום דהוה אסתניס ואי הוה טעים מידי לא הוה מצי למיכל באורתא. **אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב.** איתמר מצה בעיא הסיבה מרור לא בעי הסיבה. יין איתמר דבעי הסיבה ואיתמר דלא בעי הסיבה. ואסיקנא ארבעה כסי כולהו בעו הסיבה. **פרקדן** פירוש רובץ לאחוריו. ויש אומרים על פניו. **הסיבת ימין** לא שמה הסיבה, ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבוא לידי סכנה. ואינה הסיבה אלא בשמאל. **אשה חשובה** בעיא הסיבה זולתה לא. **בן בפני אביו** בעי הסיבה. **תלמיד בפני רבו** לא בעי הסיבה מורא רבך כמורא שמים. **אמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות בארבע כוסות כאנשים שאף הן היו באותו הנס.**

מסורת הש"ס

א) לקמן קיז., ב) זבחים יא: [שם איתא א"ר אלעזר א"ר אושעיא וכצ"ל], ג) ס"א כולהו נמי בעו, ד) [צ"ל דאמר], ה) אבות פ"ד מי"ב, ו) [בראשית מ], ז) [פ"י ה"ו], ח) בס"א על, ט) בס"א: וכך, י) [פרשת צו סי' עו], כ) [כדאיתא לעיל ה.], ל) [וע"ע תוס' ב"ב עד. ד"ה וגנו ותוס' נדה יד. ד"ה אפרקיד],

* * *

תורה אור השלם

1. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: שמות יב ו

* * *

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה פרקדן פניו ובטנו כלפי:

* * *

גליון הש"ס

גמרא אמרי לה להאי גיסא. שבת קה ע"א ב"ב מב ע"ב: שם אידי ואידי בעו הסיבה. עיין תשו' הראנ"ח ח"ב סי' ע"ט:

* * *

מוסף רש"י

בין הכוסות הללו. בין שנים הראשונים לשנים אחרונים (רשב"ם לקמן קיז:). **בין שלישי לרביעי לא ישתה.** מצאתי בגמרת ירושלמי למה לא ישתה כדי שלא ישתכר, דתו לא מצי למימר הלל, ופריך התם והלא כבר משוכר הוא, ששתה כבר הרבה בסעודתו, ומשני יין שבתוך המזון אינו משכר שלאחר המזון משכר, וה"ה נמי דיין שלפני המזון אינו משכר ואם רצה לשתות בין ראשון לשני ישתה, דהא לא ממעט תנא אלא בין ג' לד' (שם). **מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בי"ד לשמו.** והוה ליה זמנו לפיכך פסול שלא לשמו, כדאמר פסח בזמנו שלא לשמו פסול (זבחים יא:).

* * *

מוסף תוספות

א. ומכל מקום מייתי שפיר ראיה מהא דקאמר בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה דהיינו טובא, דהא שתה כבר כוס ראשון ומה ששתה בינתיים וכוס שני שישתה אחרי כן ואם כן הוי טובא. תוס' ר"פ. ב. כיון ששתה שלא כתקונו הוברר שלא היה א' מד' כוסות ומה ששותה עתה הוא כוס של חובה. תוס' הרא"ש.